

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 32:001. 891. 3 (167).

Степико М. Т.
доктор філософських наук, професор,
головний науковий співробітник,
Національний інститут стратегічних досліджень
(Україна, Київ), stepiko.niss.gov.ua

Виклики українській ідентичності в умовах зовнішньої агресії

Метою статті є аналіз проблем, стану та тенденцій становлення загальноукраїнської національної ідентичності в умовах експансії на терени України ідеології та практик “руського мира”. Окреслюються шляхи, чинники та механізми подолання кризи української ідентичності в окремих регіонах країни, визначаються напрямки консолідації суспільства на засадах українських цінностей. При написанні статті використовувався метод сходження від абстрактного до конкретного, компаративістика, системний аналіз, герменевтика тощо.

Ключові слова: політична нація, ідентичність, криза ідентичності, державна ідеологія, федералізм, політика ідентичності.

Ідентичність нації є її цивілізаційним брендом, соціокультурною нішею країни та визначальною засадою зовнішньої та внутрішньої політики держави. Кожна нація – держава реалізує домінуючу ідентичність, яка уособлює і презентує її історичну та соціокультурну окремішність як в очах своїх громадян, так і на міжнародній арені. Слабкість національної ідентичності призводить до зростання привабливості для представників етнічних груп, що компактно проживають у прикордонних регіонах України, ідентифікувати себе з народами сусідніх держав, а для багатьох суміжних держав – до спокуси розробки сценаріїв “захисту” “свої співвітчизників” на її території..

“Холодна” війна проросійської та української ідентичностей часів незалежності, стимульована безвідповідальними, а то і злочинними заявами та діями багатьох політиків про несумісність ціннісних орієнтацій мешканців Сходу та Заходу України переросла в 2014 році у неприкриту агресію “руського мира” проти українського народу. Таким чином, сьогоднішня військова експансія Росії на терени України своєю засадничою передумовою має несумісність та конфлікт двох протилежних ідентичностей: “совкової” азіатсько-проросійської та проєвропейської української.

Наші політологи пишались тим, що у 1992 році 12,7% опитаних вважали себе громадянами колишнього Радянського Союзу, у 2014 році – лише біля 7% (дані щорічного моніторингу Інституту соціології НАНУ), що начеб то свідчило, що хай і повільно, але поступово зростає громадянська ідентичність українців, більшість яких починає ототожнювати себе, перш за все, з власною країною. Проте останні події показали ідеологічність жителів Сходу України, багато яких вважають Україну тимчасовим непорозумінням з часів розпаду СРСР та вимагають федералізації країни з метою консервації своєї “совковості” та перспективи

приєднання до “стабільного” та “заможного” “руського мира”. Навіть серед молоді, як показують соціологічні дослідження, проведені ще до подій на Майдані у 2013 році, 20% тих, хто хотів би відновити “радянську планову систему”. В цілому пишались громадянством України лише 48% респондентів, що на 6% було менше, ніж у 2005-му. Серед 18 -24-річних пишались країною 54% опитаних, а серед 25-34-річних – 51%. Одна половина молоді була націлена на азійську неоімперію, а друга — на цивілізовану демократичну Європу [1].

Очевидно, що Україна зараз переживає глибоку кризу національної ідентичності в окремих її регіонах. Її проявами є, зокрема, заперечення на окупованих територіях символів української нації, недовіра до органів влади та державних інститутів, проросійськість геополітичних орієнтацій та суспільних цінностей, “совковість” колективної пам’яті, втрата віри в загальне майбутнє, наростання міграційних настроїв тощо. Тут криза національної ідентичності проявляється також і у плеканні “своїх” політиків, громадських діячів, героїв та ін. Криза національної ідентифікації дуже характерна для багатьох представників національної, а особливо політичної еліти, які державотворчий потенціал країни та власний добробут шукають часто за її межами, що уже стало майже історичною традицією.

В Донецькому регіоні та Криму внаслідок відсутності за часи незалежності цілеспрямованої державної політики формування української нації, зусиль адептів “руського мира” сформувався міф про спільну з Росією ідентичність несумісну з українськими цінностями, що й стало ідеологічною основою поширення тут проросійських настроїв та утворення квазіреспублік. Ця територіальна ідентичність є *реліктом* індустріального суспільства, яка тут була “прив’язана” до гірничо-добувної та металургійної промисловості в той час як всі цивілізовані нації реалізують екстериторіальну ідентичність засновану на культурологічних цінностях. Як вважає відомий український історик Я.Грицак, якби американський соціолог С.Хантінгтон дожив до нашого часу і готував нове видання “Зіткнення цивілізацій”, йому довелося б переробити свою знамениту мапу України. Тепер головна лінія цивілізаційного розколу проходить не між україномовною Західною Україною і російськомовною Східною Україною, а між двома російськомовними областями — Дніпропетровською і Донецькою [2].

Донецьку ідентичність сформувало також мускулінне образотворче мистецтво, герої якого – шахтарі, металурги, хіміки – люди, які “кують” економічну могутність держави і не “женуть порожняк”. Достатньо поглянути на картини, наприклад, Г.Отченашка (“Після плавки”), Г.Тишкевича (“Молодіжна будова”), М.Попова (“Старий доменщик”), О.Лимарьова (“Оператори блюмінга”) та інших, щоб

проникнутися гордістю за робітничий клас Донбасу, який був “становим хребтом” економіки України.

Сучасні ж “дослідники” наводять і зовсім анекдотичні аргументи несумісності “донецьких” та “луганських” та інших мешканців України. У “повсталому проти київсько-фашистської хунти” Луганську прийшли до висновку, що місцеві жителі є представниками особливої раси. До такого наукового “прориву” дійшов доцент Луганського національного університету К. Красильников. На ідею про “самобутню луганську расу” його наштовхнуло дослідження черепів. Нібито в місцевих похованнях вони не такі, як в трипільських. Ще один важливий фактор, на думку Красильникова, – їжа. Трипільці харчувалися ніжною молочною їжею, а “луганці” – грубої їжею. Харчові звички сприяли формуванню жорсткого і цілеспрямованого характеру представників цього регіону.

Проблема с адекватністю світосприйняття мешканцями цього регіону з'явилася не в нинішньому році і не торік. Вона свідомо культивувалася і впроваджувалася у свідомість людей всі роки незалежності, що обернулася трагедією для всієї країни. Використовувалися технології формування психології “натовпу”, які описали ще в XIX сторіччі французи Г.Тард і Г.Лебон та італієць С.Сігеле. Вольову та інтелектуальну “недорозвиненість” юрби Г.Лебон, наприклад, пояснював тим, що нею керують несвідомі інстинкти, а раціональне в особі придушується ірраціональними діями маси з її “колективною душею”. Його передбачення, що юрбу зупинити неможливо і що майбутнє – за “єрою натовпу”, на жаль втілюється у руйнівні практики багатьох держав, в тому числі і нашої.

Стосовно української ситуації, слід зазначити, що за часи незалежності ні одна українська культурна інституція – ні державна, ні приватна – не “бачила” загроз українській ідентичності на зрусіфікованих територіях України і не приділяла достатньої уваги розробці практик їх нейтралізації та протидії. Питання регіональної ідентичності піднімалося лише у контексті чергових політичних спекуляцій. Проблема Донбасу, який бачить своє майбутнє у складі України – насамперед ментальна проблема, проблема сприйняття єдності української культури як способу буття незалежно від регіону, етнічності, віросповідань, особливостей світогляду, геополітичних орієнтацій тощо.

Мешканцям тимчасово окупованих територій треба зрозуміти, що ДНР, ЛНР, “Новоросія”, Кримський федеральний округ потрібні Путіну і його оточенню виключно як інструмент утримання сусідньої держави в орбіті внутрішньої та зовнішньої агресивної політики російської держави. А для цього їм постійно треба буде грати грати роль ображених і принижених маленьких людей якими має перейматися сильний опікун.

Окрім того, на думку, наприклад, С.Дацюка спроби України утримати Донбас за будь-яку ціну і прив'язка національної ідентичності до території є глибоко провальним і неправильним підходом. Тому, як він вважає, відмова від територіальної ідентифікації означає таке самовизначення, коли важлива не

територія і “індустріальне залізо”, а люди ідентичністю яких є перспектива революційної України [3].

Очевидно, що таке визначення ґрунтується на аналізі тенденцій розгортання третьої промислової революції у світі, яка не може не зачіпати і Україну. Як вважає Б. Гаврилишин, якщо Україна не хоче залишитися сировинним придатком світу, ми повинні радикально поміняти ситуації у металургійній галузі. Навіть якщо припустити, що у найближчому майбутньому можливе врегулювання військового конфлікту на сході України, середньострокові і довгострокові перспективи розвитку національної металургійної галузі, на його думку, не викликають оптимізму. Слабкість внутрішнього споживання металу українським ринком визначає сильну залежність української металургійної галузі від зовнішніх ринків. А тенденції сучасного економічного розвитку світу свідчать, що попит на метал буде стійко падати. Уже у вересні 2014 року Україна скоротила виробництво сталі на 37% проти вересня 2013 року – до 1,7 млн. тонн, опустившись з 11-го на 12-те місце у рейтингу країн – основних світових виробників цієї продукції, складеному Всесвітньої асоціацією виробників сталі (World steel).

Головна ж причина майбутнього світового падіння попиту на чорний метал це те, що почалася третя промислова революція. Як пише Б.Гаврилишин, ми, по влучному виразу колишнього керівника Intel Е. Гроува, в “точці перелому” тренду світового технологічного розвитку. Третя промислова революція характеризуватиметься широким впровадженням аддитивного виробництва (це, передусім, широке запровадження у промисловості 3D друку, який заощаджує на відміну від поточного субтрактивного виробництва, яким є нинішнє традиційне виробництво, до 90% вихідного матеріалу) і широким впровадженням заміників металу під час виробництва промислової продукції [4]. Природньо, що зготрання гірничо-добувної та металургійної промисловості Донбасу (як у цілому у світі) матиме не тільки значні непередбачувані економічні наслідки для країни, але і соціально-політичні та світоглядні виклики для мешканців Сходу України, їх способу життя. Перш за все, регіональна ідентичність втратить свою основоположну засаду – залежність від території, яка забезпечує всі потреби людини, що є основою, в тому числі, формування установок патерналізму. Теж саме стосується Криму, моноекономіка якого була повністю підпорядкована невибагливим запитам радянської людини, ідентичність якої канула в Лету.

Багато наших громадян розуміють згубність політики сепаратизму, орієнтацію на примари “руського мира”, небезпеку утворення якихось квазіреспублік. Як показують соціологічні дослідження за останні місяці 2015 року суттєво виросла українська громадянська самоідентифікація населення – до 75% опитаних – і що важливо, її зростання відбулося саме на сході та півдні України за рахунок російськомовного населення. Відносно статусу Донецька та Луганська більшість респондентів вважають, що вони повинні залишатися обласними центрами у складі України (51%). Автономію Донбасу у складі України підтримують не більше 20%. Лише незначна кількість опитаних

підтримують незалежність або приєднання Донбасу до Росії (6% і 4% відповідно).

Утвердження української ідентичності на Донбасі визначальним чином залежатиме від введення особливого тут порядку самоврядування та проведення виборів за українськими законами. Головна задача – висунути до органів місцевої влади українських патріотів. Але проблема тут в тому, що в Україні самоврядування завжди було слабким, а регіональні анклав на Донбасі очолювалися навіть не князьками із місцевого самоврядування, а державними адміністраціями або фінансово-промисловими групами. Потрібно також зважати на силу поширеного тут інституту земляцтва. Для місцевих жителів професійні та моральні якості кандидата на ту або іншу посаду повинні бути доповнені алгоритмом “свій” та якостями, зрозумілими промислово-робітничому суспільству.

Вирішити цю задачу можливо використавши потенціал волонтерства, яке сьогодні активно тут працює. Цих людей треба максимально долучити до місцевого самоврядування, бо їх тут знають особисто, їм довіряють, проте в інформаційному полі регіону вони майже відсутні. А саме це поле навіть на звільнених територіях залишається проросійським. Наприклад, на середину лютого 2015 року з 37-ми телеканалів у Маріуполі 35 було російських і лише 2 – українські

Проте відновлення трансляції вітчизняних медіа є важливою, але не достатньою умовою формування українських цінностей на окупованих територіях. Головне – налагодити двосторонню комунікацію з їх мешканцями, орієнтуючись на потреби та інтереси людей. Хоча Донбас живе у власному міфологічному інформаційному полі у відношенні поширюваного контенту ЗМІ слід виходити з того, що завоювати довіру людей можна не лише на основі орієнтації на їх потреби та інтереси.

Окрім того, щоби зменшити вплив російської пропаганди на українців, потрібно не лише заборонити роботу пропагандистських медіа, що ретранслюють позицію Кремля, але й українській владі варто налагодити кращу комунікацію зі своїм народом. Створення прямих ліній для солдатських матерів та поодинокі зустрічі – добрий крок, але малоефективний. Військові мають не лише співпрацювати з рідними та близькими учасників АТО, але й максимально інформувати їх, а також дослухатися до інформації, котру їм надають родичі вояків. Потрібно врешті зрозуміти, що комунікація всередині країни має бути налагоджена так, щоб російські пропагандисти не мали змоги втрутитися в такі відкриті взаємини народу, учасників антитерористичної операції та керівництва держави.

В умовах війни утверджувати українську ідентичність означає для більшості громадян готовність захищати свою країну, на жаль, і ціною власного життя. У цьому зв'язку слід відмітити нагальну потребу формування прошарку патріотично налаштованої воєнної еліти, яка була би віддана ідеї захисту української держави, її незалежності та суверенітету, утвердження як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин.

В умовах зовнішньої агресії надзвичайно посилюється роль національної еліти взагалі. Саме від

компетенції економістів, фінансистів та інших фахівців, які здатні подолати парадоксальний статус “багатої країни бідних людей”, звільнитися від фантастичного уміння “ніколи не втрачати шанс втратити шанс” та працювати за європейськими стандартами та нормативами залежить зараз доля України, її самодостатність та цивілізаційний вибір. Всі реформи і весь прогресивний, еволюційний розвиток, який має місце в будь-якій країні, включаючи й Україну здійснює, перш за все еліта, яка, приймаючи замовлення суспільства, його структурує, планує та реалізує.

Сутнісною загрозою утвердженню української національної ідентичності є декларування федералізму як найбільш демократичного – а тому й абсолютного принципу. Слід визнати, що Україна зробила хибний крок у цьому питанні, створивши Кримську автономію. Федеративний принцип побудови держави є принципом територіального самовизначення лише за умови, коли територія одержує автономію згідно з господарськими або культурно-духовними відмінностями. Нічого цього в Криму не було, немає цього зараз і на Донбасі. Окрім того, федералізм має сенс ще й тільки тоді, коли він побудований на впровадженні демократичних засад місцевого самоврядування та не створює умов для зміцнення сил, які руйнують цілісність держави.

Зміцнення української ідентичності неможливе без державної ідеології. Про те, що жодна з ідеологій не може бути державною, попіклувалися ще батьки-засновники України, які ввели це положення в її Конституцію. Проте відсутність національного самовизначення держави має свої наслідком те, що сьогодні російські окупанти для більшості українців і досі залишаються якщо не братами, то ворогами “через непорозуміння”. У суспільстві без ідеології справжніми ворогами є лише ті, хто скоїв зло безпосередньо тобі або твоїм рідним та близьким. Як справедливо пише О.Крамаренко, саме тому, росіяни для більшості українців і досі залишаються якщо не братами, то ворогами “через непорозуміння”. Ось чому жінки з Краматорська або Слов'янська, через спину яких терористи стріляли в наших бійців, без проблем уживаються зі своїми новими сусідами в Білій Церкві, Борисполі чи Василькові. Особисто ж їм ті жіночки нічого поганого не зробили! [5]. Тому дієвий націоналізм це не тільки гарантовано патріотичне керівництво держави. Це й повна консолідація нації перед загрозою зовнішньої агресії. Окрім того, протистояти російській пропаганді, вибудовувати успішну контрпропаганду можна лише на основі національної ідеології, бо сама пропаганда не виникає на порожньому місці – вона може бути лише породженням системи національних цінностей.

З пропагандою можна боротися тільки такою контрпропагандою. Якщо в Україні і надалі пропагуватимуться ідеї “руського мира”, як це робить таке видання як газета “Вести”, то сепаратизм це тільки питання часу. Як вважає британський історик Т.Снейдер, пропаганда має певну ціну, а ціна – не тільки зміна певних переконань, це зміна мислення. Якщо з вогнем боротися вогнем, то можна опинитися у пеклі. Звісно, що українцям потрібна своя пропаганда, адже її повинна мати кожна держава. Треба тільки міркувати про те, як ця пропаганда вплине на вас.

Наскільки ви готові відійти від того, що є вашими основними цінностями [6].

Українізації України, насамперед культурній і ціннісній, цивілізаційної альтернативи немає. Винятково важливими є певні оптимальні пропорції в обсязі та часі, а також граничні межі, за які українізація не має йти (не повинна стати тотальною). Зокрема, має йтися про **певні гарантії для російськомовного населення** (їх, до речі, повинно було б отримати й україномовне, яке їх ніколи не мало). Брак таких гарантій і чітких перспектив жодним чином не сприяє подоланню страху втрати ідентичності, а отже, стурбовані своїм теперішнім і майбутнім соціально-психологічним статусом російськомовні громадяни вимагають забезпечення своїх прав із запасом: кожний навіть найдрібніший факт реального чи показного розширення сфери вживання української мови розцінюють як зазіхання на їхню ідентичність або навіть як особисту образу та приниження.

Українська держава має виробити цілеспрямовану державну політику щодо подолання криз ідентичності, нейтралізації її загроз. В основу такої політики може бути покладена Концепція гуманітарної безпеки держави з визначенням політичних, економічних та соціокультурних механізмів і пріоритетів консолідації національної спільноти. Потрібно також гомогенізувати інформаційний простір Української держави, забезпечити інформаційно-психологічну безпеку українських громадян, нейтралізувати агресивне зомбування російськими ЗМІ їх свідомості на користь імперських інтересів влади Росії. Геополітичним пріоритетом такої політики повинен стати європейський вибір України, який підтримує, за соціологічними опитуваннями, більше половини її громадян.

Складовою політики ідентичності має стати українська реколонізація зрусіфікованого та змаргіналізованого Сходу України, де самоідентифікацію громадян визначають російські ЗМІ. Для цього необхідно ініціювати створення проукраїнських громадських рухів без прив'язки до політичних партій, які на основі боротьби проти корупції, здириництва чиновників, захисту "задушеного" малого підприємництва тощо, формуватимуть тут український простір використовуючи місцеві традиції та місцевий патріотизм, українські культурні і освітні програми. Розпочинати цей процес треба з менш денационалізованих сіл та містечок де вплив "руського мира" менш значний, ніж у великих містах. Не битися в Донецьку за те, щоб російський за своєю суттю університет назвати іменем Василя Стуса, а відкрити український університет у Слов'янську чи Артемівську з хорошим фінансуванням. Новому поколінню східняків варто показувати історичну альтернативу "руському миру" – західну цивілізацію, де головним пріоритетом діяльності держави є забезпечення прав та свобод громадян.

Понад те – внаслідок нинішньої війни у Україні з'явилася політична нація. Нині вже немає значення твоя національність і рідна мова: наріжний момент у тому, хочеш чи ти суверенітету країні чи ні, вважаєш своїм набір українських цінностей або ні. Саме тому, як справедливо пише П.Казарін, політичними українцями однаковою мірою можуть бути росіяни, як, наприклад,

радник П. Порошенка Ю. Бірюков і голова МЗС П. Климкін. Вірмени – як голова МВС А.Аваков і герой "Небесної сотні" С. Нігоян. Азербайджанці – як підполковник українського війська В. Мамедалієв, ім'ям котрого тепер названо одну з вулиць у місті Новоукраїнка і І."Балу" Багіров, який загинув у АТО. Білоруси – як боєць "Азова" С. Коротких і активіст Майдану М. Жизневский. Грузини – як Д.Кіпіані і З. Хурція, загиблі в "революцію гідності" [7].

Тому сьогодні ідентичність "українець" – це не національно-етнічна категорія, а ціннісна.

В цілому державі, владі, громадянському суспільству прийдеється докласти багато зусиль щоби подолати кризу національної ідентичності у Донецькому регіоні та Криму. Реінтегрувати окуповані території до українського національного простору можна тільки поступовими діями, показуючи, що держава хоче налагодити на цих територіях нормальне, заможне життя.

Вироблення ефективної політики утвердження української національної ідентичності потребуватиме:

- внесення до Конституції України положення про те, що світоглядною засадою розбудови держави є українська національна ідея, оскільки ідентичність держави визначає її ідеологія;

- розробки Концепції гуманітарної безпеки Української держави, важливою складовою якої мають стати задачі утвердження української національної ідентичності;

- здійснення успішних реформ та досягнення суттєвих військових успіхів на фронті ;

- розробки концепції гуманітарної складової національно-патріотичного виховання у військових формуваннях України, яке має здійснюватися на національно-історичних засадах та традиціях українського народу. Багато наших військових та силовиків донедавна не могли собі уявити, що основним ворогом України є Росія і що саме з Росією доведеться воювати;

- посилення двосторонньої комунікації з мешканцями тимчасово окупованих територіях. Суб'єктами цих комунікацій можуть стати волонтери, які сьогодні вирішують надзвичайно багато тут гуманітарних проблем. Цих людей треба також долучити до місцевих виборів;

- відновлення українського контролю в інформаційному просторі на тимчасово окупованих територіях як умови перемоги у війні ідентичностей. Вирішення цієї проблеми повинно бути першочерговою задачею новоствореного Міністерства інформаційної політики;

- формування інформаційного контенту для тимчасово окупованих територій на основі нагальних потреб їх мешканців: як одержати перепустку через блокпости, скільки коштує житло, чи є робота у Україні/Росії, що з доларом, чи є ліки.. Саме ці теми і є "наше все" для більшості жителів Донбасу, якими б прапорам чи святам вони ні віддали перевагу.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/socium/hronika-zashedshaya-v-hroniku_.html
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.eizvestia.com/news_politics/full/453-putin-proschitalsya-ozhidaya-raskola-mezhdu-vostokom-i-zapadom-ukrainy .

3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.globalaffairs.ru/ukraine_crysis/Diskussii-o-rol-i-Ukrainy-v-mire-17452.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/opinion/danylyshyn/Est-li-budushchee-u-otechestvennoy-metallurgii-17573.html>.

5. Україна молода. – 2015, 14 січня.

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zbruc.eu/node/27025>.

7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/04/6/7063886/>

References

1. [Elektronnyi resyrs]. – Rejum dostypu: http://gazeta.zn.ua/socium/hronika-zashedshaya-v-hroniku_.html

2. [Elektronnyi resyrs]. – Rejum dostypu: http://news.eizvestia.com/news_politics/full/453-putin-proschitalsya-ozhidaya-raskola-mezhdvostokom-i-zapadom-ukrainy.

3. [Elektronnyi resyrs]. – Rejum dostypu: http://www.globalaffairs.ru/ukraine_crysis/Diskussii-o-rol-i-Ukrainy-v-mire-17452.

4. [Elektronnyi resyrs]. – Rejum dostypu: <http://nv.ua/opinion/danylyshyn/Est-li-budushchee-u-otechestvennoy-metallurgii-17573.html>.

5. Ukraina moloda. – 2015, 14 sichnya

6. [Elektronnyi resyrs]. – Rejum dostypu: <http://zbruc.eu/node/27025>.

7. [Elektronnyi resyrs]. – Rejum dostypu: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/04/6/7063886/>

Stepyko M. T., Ph.D of Philosophy, professor, Honored Worker of Science and Technology, Chief Researcher, National Institute for Strategic Studies (Ukraine, Kyiv), stepiko.niss.gov.ua

Calls Ukrainian identity in a foreign aggression

The aim of article is to analyse state and trends of becoming common national ukrainian identity in situation of expansion to Ukraine ideology and practices of Russian culture. Problems, options, factors and methods are described, which can help to overcome the crisis of the Ukrainian identity a of certain parts of the country, aims for consolidation of society on the Ukrainian values origin are described. In article are used such methods, as ascension from abstract to specific, hermeneutics, comparative, systematic analysis.

Keywords: political nation, identity of their, crisis Identity, the state ideology, federalism, policy Identity.

Stepyko M. T., доктор философских наук, професор, главный научный сотрудник, Национальный институт стратегических исследований Украины, Киев), stepiko.niss.gov.ua

Вызовы украинской идентичности в условиях внешней агрессии

Целью статьи является анализ проблем, состояния и тенденций становления общенациональной идентичности в условиях экспансии на территорию Украины идеологии и практик "русского мира". Очерчены пути, факторы и механизмы преодоления кризиса украинской идентичности в отдельных регионах страны, определяются направления консолидации общества на основании украинских ценностей. При написании статьи использовались метод восхождения от абстрактного к конкретному, компаративистика, системный анализ, герменевтика и т.д.

Ключевые слова: политическая нация, идентичность, кризис идентичности, государственная идеология, федерализм, политика идентичности.

* * *

УДК 323.173

Васильчук Є. О.

кандидат політичних наук, доцент кафедри історії України та суспільних дисциплін, Черкаський державний технологічний університет (Україна, Черкаси), asd_p_ua@bk.ru

ПОЛІТИКО–ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАГРОЗ І ВИКЛИКІВ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ З БОКУ РОСІЙСЬКИХ ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Проаналізовано політико-правові загрози і виклики українській державності з боку російських екстремістських об'єднань. Зазначається, що задля досягнення своїх цілей проросійськими екстремістами використовуються диверсійно-підривні та шпигунські методи, спрямовані на ескалацію збройного

насилення і дестабілізацію суспільно-політичної ситуації в Україні. Серед них вагоме місце посідають ведення партизанської війни, розгортання діяльності незаконних воєнізованих та збройних формувань задля перешикування реалізації військових і антитерористичних заходів, що провадяться підрозділами Збройних Сил України, правоохоронних і безпекових органів.

Ключові слова: російський екстремізм, спеціальні служби, Кримінальний кодекс України, шпигунство, диверсії.

Політичний екстремізм як соціально–деструктивне явище характеризується використанням насильницьких форм і методів політичної боротьби, несумісних із нормами права або суспільної моралі. Виступаючи чинником дестабілізації суспільно–політичної ситуації в державі, політичний екстремізм поєднує такі ознаки: ідейно–світоглядна нетерпимість, ідеологічне обґрунтування насильства як допустимого методу політичної боротьби, використання і спроби монополізації права на тлумачення суб'єктами політичного екстремізму ідеологічних доктрин та релігійних учень, культивування харизматичності іміджу лідерів екстремістських рухів тощо.

Діяльність російських екстремістських угруповань фрагментарно висвітлюється у наукових працях і публіцистичних оглядах О. Галкіна, Ю. Коргунюка, В. Лихачова та ін. Разом із тим, у сучасній науці фактично відсутні цілісні наукові праці, присвячені комплексному дослідженню деструктивної діяльності російських екстремістських угруповань, що й визначає актуальність цієї статті.

Метою статті є аналіз політико–правових загроз і викликів українській державності з боку російських екстремістських об'єднань.

Потужний деструктивний вплив, що здійснюється суб'єктами політичного екстремізму на масову, групову й індивідуальну свідомість, зумовлюється схильністю до застосування ними агітаційно–пропагандистських засобів шокуючо–емоційного впливу, безкомпромісністю і фанатичною вірою носіїв екстремістських ідей у правильність власних ідеологічних постулатів та непогіршимість лідерів.

Носіями екстремістської ідеології та практики є окремі політично активні індивіди, соціальні групи, громадські рухи, політичні партії, діяльність яких становить потенційну або реальну загрозу застосування насильницьких, руйнівних дій щодо окремих громадян, органів державної влади й управління, суспільства в цілому або їх шантажування з метою ухвалення рішень та вчинення дій в інтересах екстремістських сил.

Сучасна практика суб'єктів політичного екстремізму відзначається схильністю до вчинення насильницьких кримінально караних діянь, які скеровуються на знищення або залякування політичних опонентів. Це супроводжується силовими заходами, що передбачають руйнування або блокування діяльності політичних структур, які стають на заваді для досягнення суб'єктами екстремістської діяльності своїх цілей, і поєднуються зі спробами знищення їхньої ресурсної бази.

Характерною ознакою екстремістської діяльності є її спрямованість на екзальтацію соціальної протестності й опозиційних настроїв серед населення. Агітаційно–пропагандистська діяльність її суб'єктів зосереджується на наявних у суспільстві проблемах для ескалації суспільно–політичної напруженості в державі. Політичні акції екстремістського спрямування